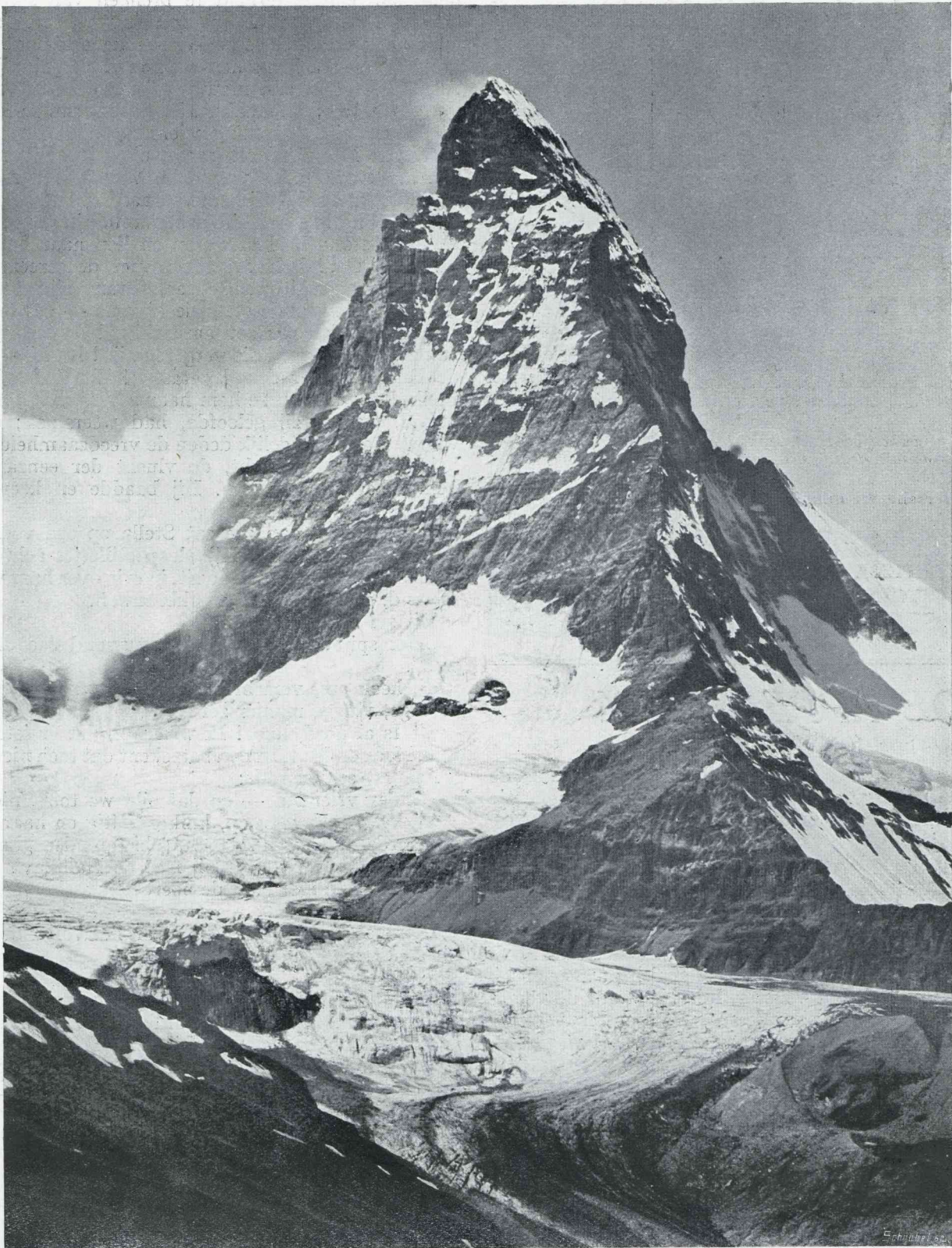

BUITEN

25^E JAARGANG N^O. 10

ZATERDAG 7 MAART 1931

DE MATTERHORN (4505 M.) GEZIEN VAN DEN FURGGENGLETSCHER

Redactie: RO VAN OVEN en Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD:

DE MATTERHORN (4505 M.), GEZIEN VAN DEN FURGEN-GLETSCHER (ILL.)	BLZ. 109
DE APPELBOOM, DOOR JOHN GALSORTHY (10)	BLZ. 110, 120
ZOETERWOUDE (GEÏLL.), DOOR A. W. FRANCKEN	BLZ. 112—115
DE FAEROER, VOLK EN VOLKSCULTUUR (TYPE, KLEEDING, WONING, ZANG EN DANS), (GEÏLL.), DOOR F. WASCHNIUS	BLZ. 115—116
POTTENBAKKERIJ IN TUNIS (GEÏLL.), DOOR OTTO BEHRENS	BLZ. 116—117
DE HEKS VAN HET OERD, DOOR U. G. DORHOUT	BLZ. 117—119
CUARNAVACA (GEÏLL.), DOOR M. V.	BLZ. 119
DE SCHRIK DER ZEE-HOLEN, DOOR CHARLES G. D. ROBERTS (SLOT).	BLZ. 119—120
SLIMMERDS ONDER DE VOGELS, DOOR B.	BLZ. 120
APHORISMEN DOOR M. W. B.	BLZ. 120
DAMRAK BIJ MISTIG WEER (ILL.)	BLZ. 120

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te adresseeren aan **Scheltema & Holkema's Boekhandel en Uitgevers-Mij. N.V., Rokin 74-76, Amsterdam**, met de toevoeging: „Voor de Redactie van het Weekblad Buiten” of „Voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam- en adresvermelding verzocht, ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Nieuw verschenen nummers 25 cts., oudere 50 cts.

DE APPELBOOM

10) DOOR JOHN GALSORTHY

HIJ nam Stella's werkmantje op, speelde met de kluwentjes garen en een vroolijk gekleurd strengetje gevlamde naaizij en rook aan het zakje met geurige blaadjes dat zij er in had gelegd. Hij ging aan de piano zitten en speelde wijsjes met één vinger, onderwijl denkend: Vanavond zal zij spelen; ik zal naar haar kijken terwijl ze blijft spelen; het doet me goed naar haar te kijken". Hij nam het boek op, dat nog op dezelfde plaats lag waar zij het naast hem had neergelegd en trachtte te lezen. Maar dadelijk verscheen Megan's klein, droef gezichtje weer en hij stond op en leunde uit het venster, luisterde naar de vogels in den voortuin en staarde naar de zee, wazig en blauw onder de boomen. Een kamermeisje kwam de theeboel weghalen, maar hij bleef staan, ademde de avondlucht in en trachtte niet te denken. Toen zag hij de Halliday's terugkomen met hun manden, Stella een paar passen voor Phil en de kinderen uit. Als bij instinkt trok hij zich terug. Zijn hart, te pijnlijk en verscheurd, wilde die ontmoeting ontwijken en hunkerde tezelfder tijd naar haar troostrijke vriendschappelijkheid — verzette zich tegen haar invloed en verlangde naar haar kalmeerende onschuld en het genoegen om haar gelaat te bestudeeren. Staande bij den muur achter de piano zag hij haar binnenkomen en ietwat onthutst rondkijken, alsof ze teleurgesteld was; toen zag zij hem en glimlachte, een zonnige, prettige glimlach, die Ashurst goed deed en toch irriteerde.

„Je hebt ons leelijk in den steek gelaten, Frank”.

„Ja; ik kon onmogelijk komen”.

„Kijk eens; wij hebben zulke prachtige viooltjes geplukt”.

Zij stak hem een bosje toe. Ashurst bracht het aan zijn neus en vage verlangens werden in hem wakker, dadelijk

verkild door een visioen van Megan's angstig gezichtje, zooals zij dat naar de voorbijgangers had opgeheven.

Hij zei kortaf: „Wat leuk!” en wendde zich om. Hij ging naar zijn kamer en — de kinderen ontwijkend, die de trap op kwamen — wierp hij zich op zijn bed en bleef daar liggen met de armen over zijn gezicht gekruist. Nu hij wist dat de teerling was geworpen en hij Megan had opgegeven, haatte hij zichzelf en haatte hij bijna de Halliday's en hun atmosfeer van gezellige, gelukkige Engelsche huiselijkheid. Waarom moesten zij juist hier zijn om zijn eerste liefde te verjagen — om hem duidelijk te maken, dat hij niets beter was dan een heel alledaagsche verleider? Welk recht had Stella met haar blonde, schuwe schoonheid om hem te overtuigen, dat hij Megan nooit zou huwen; en, aan alles zijn glans roovend, hem zulk een bitterheid te brengen van spijtig verlangen en diep medelijden? Megan zou nu weer terug zijn, uitgeput door haar vruchteloos zoeken — arme kleine! — misschien nog in de verwachting hem daar te vinden als zij thuis kwam. Ashurst beet in zijn mouw om een gekerm van berouwvol verlangen te onderdrukken. Hij kwam somber en stil aan het diner en zijn stemming wierp een schaduw zelfs over de kinderen. Het werd een saaie, bijna kwaadgeluimde avond, want ze waren allen vermoeid. Verscheiden malen betrapte hij Stella er op dat zij hem verbaasd en gekwetst aankeek en dat vond hij in zijn huidige stemming juist prettig. Hij sliep ellendig, stond heel vroeg op en liep naar buiten. Hij ging naar het strand. Daar, alleen met de sereene, de blauwe, de in-de-zon-schitterende zee, kwam zijn hart eenigszins tot rust. Verwaande gek, die hij was — om te denken, dat Megan het zich zoo zou aantrekken! In een of twee weken zou ze het zoo goed als vergeten zijn! En hij — och, hij zou de belooning der deugd genieten! Een brave jongeling! Als Stella het wist zou ze hem haar zegen geven, omdat hij den duivel, waarin zij geloofde, had weerstaan; en hij lachte wreed. Doch geleidelijk deden de vreedzaamheid en de schoonheid van zee en lucht, de vlucht der eenzame meeuwen, hem schaamte gevoelen. Hij baadde en keerde naar huis terug.

In de tuinen aan zee zat Stella op een vouwstoeltje een schets te krabbelen. Hij sloop stilletjes achter haar stoel. Hoe blond en lief zag zij er uit, ijverig over haar werk gebogen, metend, met gefronste wenkbrauwen.

Hij zei zachtjes:

„Het spijt me, dat ik gisterenavond zoo onuitstaanbaar was”.

Zij keek om, verschrikt, hevig blozend en op haar eigenaardige, vlugge manier zei ze:

„'t Is al goed, hoor! Ik wist wel, dat er iets niet in orde was. Maar onder vrienden beteekent dat toch niets, wel?”

Ashurst antwoordde:

„Onder vrienden — en dat zijn we toch, niet waar?”

Zij keek naar hem op, knikte heftig en haar boventanden glinsterden bij haar vluggen, schitterenden glimlach.

Drie dagen later ging hij met de Halliday's naar Londen terug. Hij had niet naar de boerderij geschreven. Wat kon hij trouwens zeggen?

Den laatsten dag van April van het volgende jaar huwden hij en Stella.

Dit waren Ashurst's herinneringen terwijl hij tegen den muur geleund in het heidekruid zat op zijn zilveren-bruiloftsdag. Juist op die plek waar hij de lunch had klaar gezet moest Megan's figuurtje zich tegen den hemel hebben afgeteekend toen hij haar voor den eersten keer had gezien. Wat een vreemd toeval! En er rees een verlangen in hem op om af te dalen en de boerderij en den bongerd en de weide van het Zigeunerspook terug te zien. Het zou niet veel tijd in beslag nemen; Stella zou misschien nog wel een uur wegblijven.

Hoe goed herinnerde hij zich alles nog — het kleine bekronende groepje dennenboomen, de steile grasheuvel daarachter! Hij bleef staan aan het hek dat toegang gaf tot de boerderij. Het lage, van steen opgetrokken gebouw, de door de iepen gevormde poort, de bloeiende bessenboomen — niets veranderd; zelfs de groene stoel stond nog daar buiten op het gras onder het raam, waar hij dien nacht zijn arm naar haar had uitgestrekt om den sleutel te krijgen.

Toen liep hij naar de laan en leunde op het hek van den boomgaard — nu als toen een grijs geraamte van een hek. Zelfs liep er weer een zwart varken tusschen de boomen. Was het waar, dat er zes-en-twintig jaren waren verstreken,

of had hij het slechts gedroomd en was hij nu ontwaakt om Megan weer te vinden, die op hem stond te wachten onder den grooten appelboom? Met een onbewuste beweging legde hij een hand op zijn grijzenden baard en bracht zich tot de werkelijkheid terug. Hij opende het hek, zocht zijn weg tusschen de zuring en de brandnetels tot hij den rand had bereikt en den ouden appelboom zelf. Onveranderd! Een beetje meer grijs-groen mos, een paar doode takken en overigens had het gisterenavond kunnen zijn dat hij, na Megan's vlucht, dien bemosten stam had omklemd en zijn houtgeur had ingezogen, terwijl de door de maan beschenen bloesem boven zijn hoofd scheen te ademen en te leven. In deze vroege lente vertoonden zich reeds enkele knoppen; de lijsters zongen hun lied, een koekoek riep, het zonlicht scheen helder en warm. Ongelooflijk hetzelfde — de klaterende forellen-beek, de kleine plas waar hij iederen ochtend in gelegen had, terwijl hij het water over zijn borst en zijden wierp; en verder weg in de woeste weide het klompje beuken-boomen en de steen waarop, volgens de legende, het Zigeuner-spook zat. En een pijn om verloren jeugd, een gevoel van weggeworpen liefde en lieflijkheid, een verlangen dat hij geen naam kon geven, snoerde Ashurst de keel dicht. Voorwaar op zoo een schoon en wild plekje grond was het 's menschen bestemming om te omvatten wat hem geboden werd, zooals de hemel en de aarde het al omvatten! En toch was dat iemand niet vergund!

Hij stond aan den oever van de beek en neerkijkend op de kleine plas dacht hij: „Jeugd en lente! Wat zou er van ze geworden zijn?” En toen, in een plotselinge vrees om zijn herinneringen verstoord te zien door de ontmoeting met een mensch, ging hij terug naar de laan en wandelde peinzend naar den viersprong.

Naast den wagen stond een oude arbeider met een witten baard, op een stok leunend met den chauffeur te praten. Hij zweeg onmiddellijk, alsof hij een onbeleidheid had begaan, tikte aan zijn pet en wou hinkend de laan uit loopen.

Ashurst wees naar den kleinen, groenen grasheuvel.

„Kunt ge me zeggen wat dat is?” vroeg hij.

De oude man bleef staan; er was een uitdrukking op zijn gezicht gekomen, alsof hij dacht: „Je bent bij mij aan het goeie adres, vrindje!”

„Dat is een graf”, zei hij.

„Maar waarom hier?”

De oude man glimlachte. „Dat is een heele geschiedenis. En het is niet de eerste keer, dat ik ze vertel — er zijn heel wat menschen die vragen naar dat grafheuveltje. „Maagden-graf” noemen wij het hier in de omgeving”.

Ashurst stak hem zijn tabakszak toe. „Een pijpje opsteken?”

De oude man tikte weer aan zijn pet en vulde langzaam een oude, steenen pijp. Zijn oogen, opkijkend uit een warnet van rimpels en haren, waren nog helder.

„Als u er niets tegen hebt, mijnheer, zal ik gaan zitten — mijn been hindert me erg vandaag.”

En hij ging op den grafheuvel zitten.

„Er ligt altijd een bloempje op dat graf. En het ligt ook niet zoo erg eenzaam; er gaan tegenwoordig heel wat menschen voorbij in hun nieuwe auto's en zoo — niet zooals het in vroegere tijden was. Zij heeft hier nu heel wat gezelschap. Het was een arm zieltje, dat zich van kant gemaakt heeft”.

„O, nu begrijp ik het!” zei Ashurst. „Op een viersprong begraven. Ik wist niet, dat dat oud gebruik nog in zwang was”.

„O! maar 't is een heele tijd geleden. Wij hadden toen een erg rechtzinnige dominee. Laat eens kijken, ik heb nu al bijna zes jaar mijn pensioen en ik was voor in de vijftig toen het gebeurde. Er is niemand die er meer van weet dan ik. Zij woonde hier vlak bij; op dezelfde boerderij waar ik placht te werken bij Mrs. Narracombe — nu is ze van Nick Narracombe; ik doe van tijd tot tijd nog wel een karweitje voor hem”.

Ashurst, die tegen het hek leunend zijn pijp aanstak, hield zijn gebogen hand voor zijn gezicht, lang nadat het vlammetje van de lucifer was uitgegaan.

„En . . . ?” zei hij en zijn stem klonk in zijn eigen ooren heesch en vreemd.

„Zij was een uit de honderd, arm meisje! Ik leg telkens als ik hier langs ga een bloemetje neer. Zij was een mooi en een goed meisje, al wilden ze haar niet in de kerk begraven, waar ze trouwens ook niet begraven wou worden”.

De oude arbeider zweeg een oogenblik en legde zijn behaarde, gekromde hand op den grasheuvel tusschen de klokjes.

„En . . . ?” zei Ashurst.

„Ik denk” vervolgde de oude man „dat het om zoo te zeggen een liefdeshistorie was — ofschoon niemand ooit iets met zekerheid heeft geweten. Men kan nooit weten wat er in 'n meisje haar hoofd omgaat — maar dat is wat ik er van denk”. Hij streelde het gras met zijn hand. „Ik hield van dat meisje — ik geloof niet, dat er iemand was van wie ik zoo veel hield. Maar zij had een te liefhebbend hart — ik denk dat het dat was”. Hij keek op en Ashurst, wiens lippen onder zijn baard trilden, mompelde weer:

„En . . . ?”

„Het was in de lente, ongeveer in dezen tijd of misschien wat later — bloeitijd — en er logeerde een van die jongelui van de universiteit op de boerderij — 'n aardige vent, maar wel een beetje uit de hoogte. Ik mocht hem wel lijden en ik heb nooit iets tusschen ze gezien, maar het is mijn idee, dat hij het meisje haar hoofd op hol heeft gebracht”.

De oude man nam zijn pijp uit den mond, spuwde op den grond en vervolgde:

„Ziet u, op een dag ging hij plotseling weg en hij is nooit terug gekomen. Zij hebben daar ginder nog zijn rugzak en nog een paar dingen. Dat is me juist opgevallen — dat hij die dingen nooit terug heeft laten halen. Hij heette Ashes of zoo iets”.

„En . . . ?” zei Ashes weer.

De oude man bevochtigde zijn lippen.

„Ze zei nooit iets, maar van dien dag af liep ze rond als iemand in een droom; het was soms alsof ze niet wist wat er rondom haar gebeurde. Ik heb nooit in mijn leven een mensch zóó zien veranderen — nooit. Er was nog een jongeman op de boerderij, Joe Biddafon — die was smoorlijk verliefd op haar; ik geloof dat hij haar wel eens lastig viel met zijn aanhaligheid. En ze begon langzamerhand zoo raar te kijken, alsof ze niet goed wist waar ze was. Soms zag ik haar 's avonds als ik de kalveren thuis bracht; dan stond zij in den bongerd, onder den grooten appelboom, recht voor zich uit te staren. „Wel” placht ik te denken „ik weet niet wat je mankeert, maar je ziet er miserabel uit”.

De oude man stak zijn pijp weer aan en deed een paar peinzende halen.

„En . . . ?” zei Ashurst.

„Ik herinner me dat ik op een dag tegen haar zei: „Wat scheelt je toch, Megan?” — ze heette Megan David, ze kwam uit Wales, net als haar tante, de ouë Mrs. Narracombe. „Je prakkizeert over iets” zei ik. „Neen Jim’ zegt ze, „ik prakkizeer nergens over”. „Het is wel waar’ zeg ik. „Neen’ zegt zij en twee tranen rollen over haar wangen. „Je huilt — waarom doe je dat dan?” zeg ik. Ze legt haar hand op haar hart. „Het doet pijn’ zegt ze; „maar het zal gauw voorbij zijn’ zegt ze. „Maar als me iets mocht overkomen, Jim, wil ik begraven worden onder dezen appelboom”. Ik lachte. „Wat zou je kunnen overkomen’ zeg ik; „wees toch niet zoo dwaas”. „Neen, zegt ze, „ik zal niet dwaas zijn’. Wel, ik weet hoe meisjes zijn en ik dacht er geen oogenblik meer aan tot twee dagen later, zoowat om zes uur in den avond, toen ik met de kalveren terugging en iets donkers zag liggen in het vijvertje, vlak bij den grooten appelboom. Ik zeg tegen mezelf: „Is dat een varken — gekke plaats voor een varken om terecht te komen!” en ik loop erheen en ik zie wat het is”.

De oude man zweeg; zijn oogen, omhoog gericht, keken met een helderen, lijdenden blik.

„Het was het meisje in een kleine plas, die daar gevormd wordt doordat het water wordt afgedamd door een rots — Daar waar ik den jongen m'neer een of tweemaal een bad heb zien nemen. Zij lag op haar gezicht in het water. Uit een rots boven haar hoofd groeide juist een goudranonkel. En toen ik naar haar gezicht keek, was het zoo lieflijk, zoo schoon, zoo kalm als van een kind — wonderlijk mooi was het. Toen de dokter haar zag, zei hij: „Ze kon 't nooit hebben gedaan in dat kleine plasje water als ze niet in 'n overspannen toestand had verkeerd”. O! te oordeelen naar haar gezicht, moet dat zeker het geval zijn geweest. Ik heb er echt om gehuild — zoo mooi was ze! Het was toen Juni, maar ze had nog ergens een takje appelbloesem gevonden en had dat in haar haar gestoken. Daarom denk ik dat ze in overspannen toestand heeft gehandeld om het zoo vroolijk te doen.

(Vervolg en slot op bladz. 120)

IN HET DORP ZOETERWOUDE

ZOETERWOUDE

DEN „officieelen” toegangsweg, dat wil zeggen: den straatweg tusschen Leiden en Alphen aan den Rijn, en zelfs de beide, een ietsje minder gebruikelijke wegen: die vanuit Stompwijk of Benthuzen, voor ditmaal volslagen negeerende, betrad ik het grondgebied van de gemeente Zoeterwoude door een „achterdeurtje”, namelijk door mij heel „officieus” te laten overzetten met het primitieve pontje van het gezellige, te Voorschoten aan den Vliet gelegen waterrestaurant „Allemansgeest”. Wel is waar had ik nu een vrij wat steviger wandeling dan in al die andere gevallen voor den boeg, maar daar tegenover stond weer, dat ik thans ook „the far West” van dit Zuid-Hollandsche polderland zou leeren kennen. En, achteraf beschouwd, heb ik van het maken van dien langen omweg niet de geringste spijt behoeven te gevoelen! ☞ Een alleraardigst jaagpad, aan welks linkerberm de Leidsche — en vermoedelijk ook wel andere! — „peuëraars” vrijwel mannetje aan mannetje op den zachtwiebelenden dobber zaten te staren, of wel hun traditioneele, versche „pierenguirlande” ofte wel „wormenfranje”, gelijk Hildebrand het zoo typisch uitdrukt, aan den haak spietsten — een enkele zag ik zoowaar juist een simpel, zilverwit blickje verschalken —, leidde in noordoostelijke richting en weldra had ik het Provinciale Veerhuis bereikt, waar ik, hadde ik dit slechts geweten en gewild! — wederom op meer „officieele” wijze had kunnen overvaren. Op den voorgevel van dit lange, stellig heel oude gebouw, waaruit de veerschipper op het luiden van een bel gelijk het regenmannetje uit een weerhuisje te voorschijn komt, prijken de wapens van Leiden en Schiedam; het laatste herinnerde er mij aan, dat de naam „Vliet” slechts de sedert eeuwen gebruikelijke aanduiding is voor het oorspronkelijke „Rijn-Schie-kanaal”. ☞ Bij het veerhuis beschrijft de grintweg een rechten hoek landinwaarts en buigt hij zich even verder, achter een boerderij om, weer in de oude richting, zoodat

thans het uitzicht over het polderlandschap, zoeven langs de vaart belemmerd door een rij dicht in het groen verscholen hoeven, geheel vrij werd. En welk een uitzicht! ☞ Menig stedeling kent onze Hollandsche weiden slechts, gezien van een spoorcoupé uit, dat beteekent: alleen het oog neemt waar, doch juist datgene, wat ons het grootste genot van het buiten-zijn verschaft en waardoor we het meest onder de bekoring er van geraken, ontbreekt: *de landelijke rust en vrede*, zij worden volkomen verstoord door het onafgebroken geratel en gedender van den zich voortspoedenden trein. ☞ Doch hier te zijn, op zulk een heerlijken zomerdag, 's morgens in de vroege, midden in die Zoeterwoudsche polders, verre van het benauwende stadsgewoel, verre van tramgetjingel, autogetoeter en stof! — Hoe prikkelend en opwekkend doet de geur van de pas gemaaide akkers den stadsmensch aan, hoe verrukkelijk is toch die wijde, wijde uitgestrektheid van met krooslootjes doorsneden gras- en bouwland, hier en daar onderbroken door een paar boerenhoeven, een buurtje of een dorpje, met een fijn-oprankend torenspitsje tusschen het omringende geboomte! — Hoe spoedig en hoe volkomen vindt men zichzelf weer bij het aanschouwen van die gebruiinde landlieden, nimmer gejaagd, doch steeds rustig en tòch zoo energiek aan den zwaren arbeid! ☞ En boven dat zon-doordrenkte landschap, boven de vredig weidende zwartbonten, en de slooten, rijk aan planten- en dierenleven, voeren statig en met gebolde zeilen, in de oneindige, azuren Zee, allerhande wolkenscheppen: een gansche vloot van trotsch opgetuigde fregatten en brikken, van zwaar bewapende galjoenen en sierlijke jachten en zelfs van héél nietige sloepjes ☞ Ach! — hadde ik 't slechts voor het kiezen, dan: weg!, vèr weg uit de stad, weg uit de drukte en het eindelooze geroezemoes en onverwijld naar den buiten! — Hoe goed begreep ik het gevoelen van den bejaarden, door weer en wind gebronsden veerman van het pontje van „Allemans-

„RIJNVREUGD" ONDER ZOETERWOUDE, VAN HET WATER GEZIEN

geest", toen hij, na een praatje over het weer, over het buitenleven en over alles en nog wat, met iets van jeugdig vuur in zijn oude stem uitriep: „in de stad wonen? — voor geen geld van de wereld!" Ik vervolgde mijn wandeling langs den door slootjes begrensden dijk en het viel mij aanstonds op, welk een verbazend groote verscheidenheid van planten en bloemen, zoowel de berm van den weg als het water, ongemerkt in elkaar overgaande, boden. Hemelsblauwe vergeet-me-nietjes, warmgele boterbloemen, witte madeliefjes met haar aardige, gele hartjes en honderden andere gele, roode, blauwe en witte grasbloempjes gingen schuil onder stijve, purperroode distels, zoetgeurende wilde spiraea en fier rechtop-staande lischdodden, welker eigenaardige bloesem-cilinders mij in mijn kinderjaren steeds aan heerlijk gebruide — hoewel een weinig te dunne! — vleeschcroquetjes deden denken. — Daarover en daartusschen speelden tientallen doorschijnende, van hemelsblauwe tot smaragdgroene libellen, wonderlijk fijn en teer gebouwde lichaampjes, haar vlug en dartel spel. Ook de omringende akkers en weiden hadden zich vandaag met het zomer-feestkleed getooid en toonden zich, mede ten nutte van den Mensch, op z'n best. Doch is dat ook te verwonderen, waar de oude kronieken verhalen, dat het een landman uit Zoeterwoude was, die in het jaar 1530 de kunst van het bemesten der akkers uitvond? Na een fikschen marsch bereikte ik den Ouden Rijn, de noordgrens der gemeente, en daarmede de voornaamste bebouwde kom: den „Hoogen Rijndijk", veelal ook de „Hooge Zijde" geheeten. Achtereenvolgens was ik de Cronesteinsche, Rodenburger en Roomburger polders gepasseerd, ongeveer de plaats van de schans „Lammen" tijdens het beleg van Leiden, en waarvan de namen herinneringen oproepen aan deftige, adellijke huizingen, welke hier eenmaal verzezen en waaronder „Cronestein" zijn luisterrijk bestaan het langst heeft kunnen volhouden. Ook van de overige kasteelen of versterkte ridderhofsteden, als Zwieten, Boshuizen, Koebel, Meerburg en Rijnegom, weleer de glorie van de ambachtsheerlijkheid Zoeterwoude uitmakende, is geen spoor meer te bekennen. Vooral het „Huis te Zwieten" heeft in de geschiedenis dezer streken een belangrijke rol gespeeld, sommige historieschrij-

vers brengen er zelfs den oorsprong van den naam „Zoeterwoude" mee in verband. De naam van de heerlijkheid „Suithardeshage", zoo meenen zij, moet beschouwd worden als de samenstelling van „Suithard", den eigenaar van de aan de linkeroever van den Rijn gelegen, Frankische „villa" — een complex van boerenhoeven — „Suetan", die reeds in een zeer oud register der Utrechtsche Sint Maartenskerk genoemd wordt, en het woord „haghe" of „hage", waaronder men destijds een veenwoud verstond. Uit dat „Suithardeshage" zouden dan de namen „Zwieterwoude" — Zoeterwoude — en „Zwietermeer" — Zoetermeer — ontstaan zijn. Volgens anderen behoeft men slechts aan het dicht in de nabijheid van het dorp stroomende riviertje de „Zwet" te denken, hoewel het natuurlijk de vraag blijft, welke dezer benamingen de oudste rechten geniet. Hoe het zij, in een schenkingsbrief uit het jaar 1205, van Ada, Markgravin van Brandenburg, ten behoeve der vermaarde Abdij van Rijnsburg, vinden we reeds onder de namen der getuigen dien van zekeren „Florentius van Soetrewoldt" vermeld. Waar de Amsterdamsche kooplieden in den bloeitijd der Oost- en West-Indische Compagnieën hun luisterrijke buitenverblijven langs de Vecht stichtten, konden de vermogende industrieelen der Sleutelstad onmogelijk met gevoeg in gebreke blijven, een deel der verdiende penningskes te besteden aan het doen aanleggen van soortgelijke lusthoven langs de boorden van den Ouden Rijn. Hoewel de Leidenaars in dit opzicht den Amsterdammers nimmer naar de kroon hebben gestoken, of zelfs naar de kroon hebben trachten te steken, werden de beide Rijn oevers bij Leiderdorp, Koudekerk en Alphen toch dermate in een hoogst bekoorlijk oord herschapen, dat de dichter Abraham Rademaker zich tijdens het maken van een wandeling gedrongen gevoelde, in de volgende bewoordingen van zijn gevoelens blijk te geven: „Al gaande ontdek ik weer twee schoone Rhijngezichten Daar 't en naar Koukerk, en naar Leyden 't ander ziet. Hoe lustig toonen zich die plaatsen in 't verschie! Wat is 't vermaaklijk om al wandlend langs Uw zoomen, O, kristalijne Rhijn, en Keizer aller Stroomen, De tuinen aan Uw boort gelegen, te bezien! Voor dit vermaak moet al 't vermaak van 't Aardrijk vliên" ¹⁾.

ZOETERWOUDE. HET TOEGANGSHEK TOT HUIZE BUITENZORG

☞ Aangezien tusschen Koudekerk en Leiden het plaatsje Leiderdorp aan den rechteroever ligt en zich aan den overkant van het water de „Hooge Rijndijk” uitstrekt, doelt deze lofzang op den toenmaligen staat van de bebouwde kom, waar ik zoeven was aangeland. En hoe is het daar thans gesteld? — Ach! — bekoorlijk en vriendelijk is het er zeer zeker, doch indien de woorden van dezen achttienden-eeuwschen poëet niet „lichtelijk overdreven” zijn, moet daar in den loop der jaren toch wel héél veel veranderd zijn! ☞ Van de nog bestaande oude buitenplaatsen aan de „Hooge Zijde” noem ik hier de verre van „pronkerige”, doch veeleer eenvoudige en toch deftige Huizen „Rijnvreugd” en „Buitenzorg”. Het eerstgenoemde was oorspronkelijk een bezitting der familie Van Outeren, doch reeds in den aanvang der negentiende eeuw werd het bewoond door de leden van het Fransche adellijke geslacht De Bonne Chose. Vervolgens kwam „Rijn-

vreugd” aan de familie Van Masson, een geslacht van Oost-Pruisischen adel, om ten slotte, door overerving, aan de Van Bylandt's te vervallen. Het interieur van dit Huis, vooral dat van de groote zaal en de eetzaal, is buitengemeen prachtig en smaakvol; als bijzondere merkwaardigheden, in het eerstgenoemde vertrek aangebracht, mogen gelden een aantal wapens van de Watergeuzen, afkomstig uit de schans „Lammen”, benevens oude wapenrustingen en familieportretten. In den tuin prijken eenige fraaie beelden, welke in ver-voorbijde tijden deel uitmaakten der versieringen van het bovenvermelde „Huis te Zwieten”. ☞ Over de historie en de vroegere bewoners van „Buitenzorg” kon ik tot mijn groote spijt niets te weten komen, doch verraden reeds bij het passeeren er van de sierlijk bewerkte bekroningen van het toegangshek — men zie de afbeelding —, dat dit huis niet van recenten datum is! De tegenwoordige eigenaar en bewoner, de heer F. C. Zuurdeeg, wist mij slechts mee te deelen, dat de naam „Buitenzorg” voorkomt op de voorloopige lijst der Nederlandsche Monumenten van Geschiedenis en Kunst, en wel in deel III, provincie Zuid-Holland, gemeente Zoeterwoude. ☞ De „Hooge Rijndijk” vormt tevens het industriegebied, want, om een zin te bezigen, welke in geen enkel aardrijkskundig leerboekje zou misstaan: „de inwoners der gemeente Zoeterwoude houden zich in hoofdzaak bezig met landbouw, vee-teelt, zuivelbereiding en nijverheid”, in dit geval voornamelijk aardewerk- en pannen-fabricage. Ook mag ik niet vergeten, melding te maken van de bloembollencultuur en -handel, eveneens hier aan de „Hooge Zijde” gedreven. ☞ De wandeling naar het eigenlijke dorp Zoeterwoude, ongeveer in het midden der, een oppervlakte van 3058 H.A. beslaande gemeente gelegen, vorderde opnieuw een goed uur, doch is voor iemand, die van het buitenleven houdt, verre van eentonig. Na de „voorstad” Noordbuurt gepasseerd te zijn, had ik weldra de kom van het vriendelijke plaatsje bereikt en daarmee zijn voornaamste herinnering aan oude tijden: de dorpskerk. Helaas zijn de prachtige, gebrandschilderde ramen, waarop dit bedehuis met zijn sierlijken spitsen toren en zijn aardig open dakruitertje weleer kon bogen, sedert lang verdwenen. Volgens de beschrijving moeten ze geprikt hebben met de wapens van Haarlem, Leiden en nog andere plaatsen uit den omtrek, zoomede met de familiewapens van Leidsche Burgemeesters en Ambachtsheeren van Zoeterwoude. Een der glazen van het koor moet al héél bijzonder fraai zijn geweest: het vertoonde een op de achterste pooten staanden leeuw, die in den eenen voorpoot het Leidsche wapen en in den anderen een speer, waarop de vrijheidshoed, torste en waaronder te lezen stond, dat de Heeren Burgemeesteren der stad Leyden de Ambachts-Heerlijkheden van Soeterwoude, Stompwyk, Tedingerbroek en den Leydschendam in het jaar 1610 gekocht hadden van Jonkheer IJsbrand van Merode.

Overigens verhalen de kronieken, dat de kerk vóór de Hervorming aan Johannes den Doo-per toegewijd was en dat ze sedert het jaar 1316 een eigen pastoor bezat. Tijdens het beleg van Leiden is dit godshuis, gelijk zoovele andere in deze streken, in vlammen opgegaan, doch later herbouwd en nog eenige malen — o.a. in 1817 en 1839 — gerestaureerd. — Boven een armbus hing vroeger een houten bordje met het vermanende opschrift:

„O Menschen wil u ontfarmen,
Terwijl gij leeft op d'Aard.
Gedenkt aan den Armen,
Als of gij zelfs arm waard.
Anno 1730”.

☞ Het was te laat geworden, om nog een bezoek te gaan brengen aan de overige, zuidelijker gelegen Zoeterwoudsche buurten: Weipoort, Gelderswoude en Zuidbuurt, doch hield ik mij overtuigd, dat deze gehuchten mij weinig of geen co-

ZOETERWOUDE. VOORGEVEL HUIZE BUITENZORG

pie voor „Buiten” zouden kunnen opleveren. Mocht dit buiten verwachting wel het geval zijn, welnu, de lezer houde een beschrijving daarover voor later aan mij te goed!

A. W. FRANCKEN

1) Uit: „Rhinland's fraaiste gezichten, vertoonende alle deszelfs Lustplaatsen Heerenhuizen, en Dorpen. Van halfwegen Haarlem en Leyden af, door Lisse, Sasenheim, Warmont, de Noordwijker hout, Noordwijk binnen en buiten, Katwijk binnen en buiten, Rhijnsburg, Oegstgeest, Valkenburg, Leyden, met deszelfs Poorten, kerken en voornaamste gebouwen, tot Leyderdorp toe. Vertoont in 100 afbeeldingen, naar 't leven geteekend en in 't licht gebracht door Abraham Rademaker met een gedicht daarop toepasselijk, verciert”; „tot Amsterdam bij Leonardus Schenk, op den Vijgendam” (1732).

De Faeroer. Volk en Volkscultuur

IV. (TYPE, KLEEDING, WONING, ZANG EN DANS)

NA den arbeid van den dag, vooral gaarne in den winter, komen de Færingers in de rookkamer bij het zachte licht van de traanlamp met hun werk bijeen voor de „kvoldseta” (avondbijeekomst). De vrouwen kaarden wol, weven of breien de zware bruine IJslandsche wollen vesten en sweaters, terwijl het spinnen voornamelijk aan de mannen wordt overgelaten, en dan vertelt nu eens de een, dan de ander oude verhalen of oude sagen; de oude volkscultuur, die eeuwenlang bijna onveranderd onder het volk bestaan heeft en behouden gebleven is, ondanks den invloed van de Deensche beschaving op de dunne bovenlaag, wordt tot leven gewekt. En niet lang duurt het of eenigen beginnen een keten te vormen, doordien iedere danser met de rechterhand voor de borst de linkerhand van zijn buurman vasthoudt; de voorzanger, tevens voordanser, heft een lied aan, een „kvad”, een ouden volkszang, of een „tåttir”, een spotzang, en de keten zet zich naar links in beweging met eenvoudige danspassen: de linkervoet doet een pas naar links en naar voren, de rechervoet volgt na, dan doet de linkervoet een pas naar links en achteruit, wederom volgt de rechervoet, en eindelijk doet dan de rechervoet een pas naar rechts, terwijl de linker navolgt, enz. Uit deze 6 danspassen bestaat de Færøsche dans; de eerste en derde pas met den linkervoet en de vijfde met den rechter worden bijzonder sterk aangegeven en als de voorzanger een strofe ten einde gezongen heeft, zingen alle dansers het refrein. Sluiten er zich meer dansers aan, dan wordt de keten tot een kring, en wordt de kamer voor één kring te klein, dan „verbreekt” de voordanser „den ring”; hij laat zijn linker buurman los en voert den keten in een binnenkring in tegengestelde richting langs de dansenden heen tot aan den „laatsten man”, waar de keten die nu twee kringen vormt, weer gesloten wordt. Bij nóg meer deelnemers moet men de kringen de meest verschillende in- en uitbuigingen laten vormen, totdat ten slotte de geheele danskamer gevuld is, zoodat men nauwelijks gelooven kan, dat de dansers nog plaats hebben om hun voeten te verzetten. Toch gaat de dans ongestoord verder in zijn eigenaardig rythme. De voorzanger — die goede longen moet hebben en uithoudingsvermogen om het dikwijls lange lied ten einde te voeren — geeft met den klank van zijn stem en met zijn mimiek den wisselenden gevoelsinhoud van het lied weer, en de anderen die geheel in hun zingenden dans opgaan, volgen hem daarin. Zwaar en stampend zijn hun passen, als er melding gemaakt wordt van den jongen Sigurd, die met het zwaard zijns vaders het aanbeeld van Regin klieft of bij het refrein: „Laat ons vast op den bodem treden, laat ons niet onze schoenen sparen; God bestemme waar wij den volgenden Kerstmis den feestdronk drinken”; kortaf en sprongsgewijze gaat het bij een spotzang, innig en rustig bij een treurig lied als dat van „Ko-

ZOETERWOUDE. HUIZE BUITENZORG AAN DEN OUDEN RIJN

ningin Dagmar ligt in Ribe krank”. Deze dans, die in het groot gezien eentonig en ongedifferentieerd is, is in zijn bijzonderheden variërend. In zijn grooten eenvoud en natuurlijkheid doet hij ons denken aan de grootsche monotonie van de zee, aan den wiegenden golfslag, aan de steeds stroomende, en toch gelijke beweging van het elementaire leven. Tegelijk echter zien wij er de bijna simpele en toch zoo grootsch getrokken lijnen in, waarin de menschen der middeleeuwen zich bewogen en uitdrukten, toen de collectiviteit den geheelen mensch opnam en deze nog niet vervallen was tot individueele verenkelling. Inderdaad, de Færøsche dans is een bijna ongeschonden bewaard gebleven stuk middeleeuwsche maatschappelijke cultuur, een bijna niet veranderde „carole” of „espringale” of „tresque” uit het 12e eeuwse Frankrijk, „Tanz” of „Reigen” uit het Duitschland van den tijd der minnezangers, hier op deze eenige plek van het Germaansche cultuurgebied bewaard gebleven; alleen in een dunne bovenlaag, niet dieper in

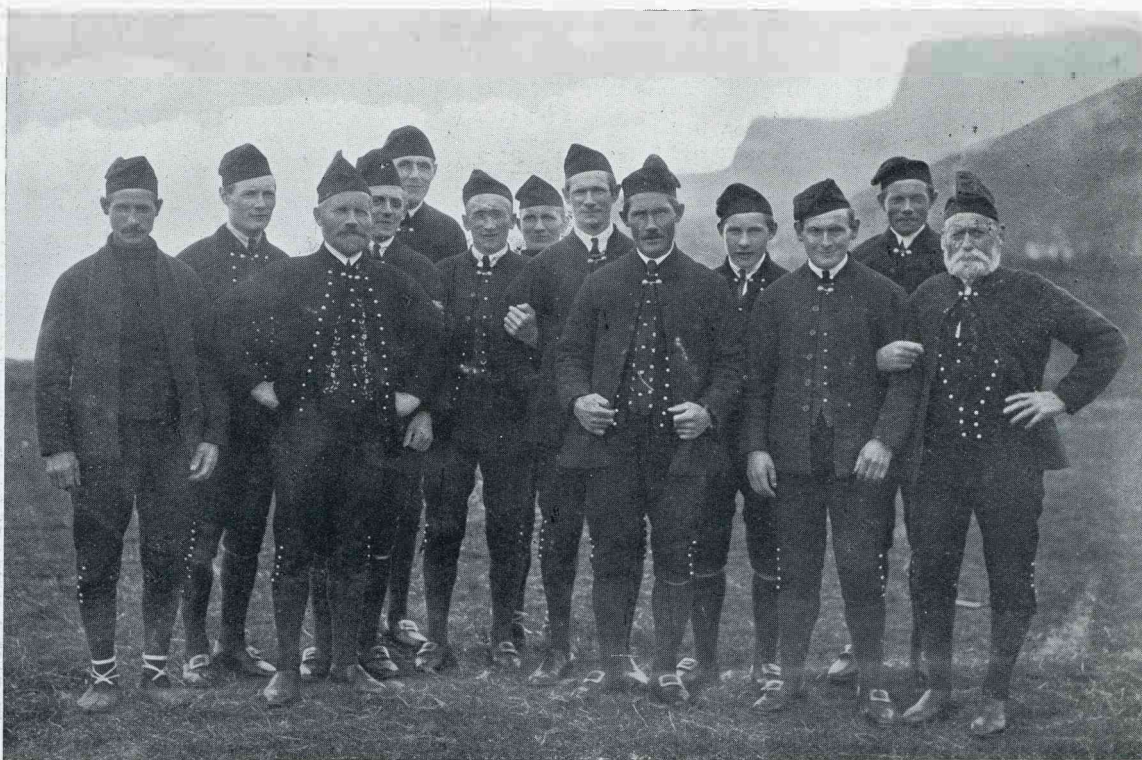

Foto Leo Hansen FÆROSCHÉ MANNEN IN NATIONALE KLEEDERDRACHT

het volk, drong de Deensche invloed door van den paardans met zijn instrumentale begeleiding, die in het begin van den „Baroktijd” den middeleeuwschen ringdans verving. Voor de Færingers is hun dans het dragende element van hun oude volkscultuur, daarin — in hun daarbij gezongen heldenzangen — vonden ze in hun moeilijke uiterlijke omstandigheden troost en verheffing, want hun dans is vóór alles zang, de dans is de rhythmische begeleiding van de toehoorders die in vrome aandacht en verheffing des geestes samengevoegd worden tot de eenheid van den wiegenden keten. En die zang, de „kvad” en „táttir” zijn van mond tot mond, van generatie op generatie overgegaan, zonder in schrift of in druk vastgelegd te zijn geweest. Pas in den allerjongsten tijd heeft Jóannes Patursson met steun van de Færøsche volksvertegenwoordiging volksuitgaven van de Færøsche liederen laten drukken, om bijtijds den gevaren van de moderne ontwikkeling dam te zetten, die zich ook op de Færøer al aangekondigd heeft, vooral in Thors-havn en andere grootere plaatsen. Maar nog is de dans die sinds 1300 op de Færøer inheemsch geweest is, hoewel aan het afnemen, toch nog algemeen goed. De Færingers kan men zien dansen, als ze voor hun plezier op een bootvaart zijn, als ze met hun druïpnatte kleeren van de „grind” (walvisch)vangst komen en zich willen warmen. Ook een intieme aangelegenheid als het „vrijen” wordt vaak onder het dansen afgedaan. Heeft een jonge man al lang het oog op een meisje gehad en wil hij antwoord hebben, dan gaat hij in den dansketen herhaaldelijk naast haar staan; neemt ze zijn hand aan, dan is het „ja”; gaat ze op een andere plaats staan, dan ziet het er voor hem niet gunstig uit. Nòg zingen de Færingers bij hun ketendans hun oude liederen, gedeelten uit Færøsche middeleeuwsche volksballaden, Deensche folkeviser, in de Deensche taal naar de Færøer gekomen, toen in de 16e eeuw de Deensche invloed zich geldend begon te maken, en nieuwe, veel jongere spot- en schertslieder, die van den humoristischen zin van de Færingers getuigen, de zoogenaamde „táttir”, waarvan bv. de 17e eeuwse „Frunatáttir” een voorbeeld is, die de ponnie-mode van de meisjes belachelijk maakt, en de politieke satire, het bekende „Vogelkvad” uit de 18e eeuw, een navolging van de „Fugleviser” uit den tijd van den Deenschen koning Christiaan II, de waarschuwend schreeuw van de kleine vogels tegen de roofvogels, met name de Deensche ambtenaren. De eenige Færøsche dansballade met inheemsche stof is het „Sigmundkvad” over den nationalen held Sigmund Brestisson; anders zijn het meest stoffen uit de IJslandsche en Noorsche heldensage maar ook de middeleeuwsche sagen uit het zuiden leveren stof — zooals ook de daden van Karel den Groote en Pepijn. En welk een levend getuigenis voor oeroude Germaansche cultuurgemeenschap is het, als men heden ten dage nog op deze armoedige eilanden in het Noorden in een „kvad” over Siegfried den drakendooder en Diederik

van Bern hoort zingen! Laat ons hopen dat aan deze onschatbare waarden van oude volkscultuur ook in de toekomst een krachtig voortleven beschoren moge zijn.

F. WASCHNITUS

De Pottenbakkerij in Tunis

HET is een bijzonder feit dat de principes der vervaardigingsmethoden in de pottenbakkerij en in de porseleinfabricage niet veranderd zijn sedert vele duizend jaren. Bijna overal wist de machine het handwerk te ver-

dringen, zoodat het handwerk steeds meer op den achtergrond kwam, alleen bij de vervaardiging van aarden potten kan het handwerk en de individuele kunst niet door mechanische verrichtingen worden vervangen. In de bekendste porseleinfabrieken zien we tegenwoordig nog de pottenbakkersschijf, zooals die sedert menschenheugenis in gebruik is. Hier behaalt de arbeid van de scheppende en geoefende hand dus nog steeds de overwinning op de machine en den loopenden band. Een bijzonder gewichtige rol speelt de pottenbakkerij en de huisvlijt van dien aard in landen waar de bevolking niet in de gelegenheid is het fabriekmatige artikel, dat in massa geproduceerd wordt, te koop en ook in gebieden waar de plantengroei een tropisch karakter draagt en het land waterarm is. Hier behoort de waterkruik wel tot de allergewichtigste huishoudelijke artikelen. Onze foto-serie biedt bijvoorbeeld een interessante kijk op de eigenaardige kunst der pottenbakkerij bij de Tuneziërs, die uit de

bijzonder geschikte klei van het eiland Djerba hun huisraad, in hoofdzaak waterkruiken, op de pottenbakkersschijf vormen. De waterkruik is een bijzonder belangrijk gebruiksvoorwerp van de Tuneziërs en in geen enkele hut van den inboorling, in geen Bedouinentent ontbreekt zij, daar zij gedurende de lange droogte-perioden het kostbare en zeldzame water moet bewaren en frisch houden. De kunst en de handigheid van vormgeving gaan bij de pottenbakkers van geslacht op geslacht. De pottenbakker is daarenboven één van de aanzienlijkste inwoners van het geheele dorp, want de potten die voor bewaring van het water dienen, zijn van evenveel belang als de voedingsmiddelen. Vrouw en kinderen van den pottenbakker helpen ijverig mee om een kleinen voorraad te vervaardigen, want de inboorlingen zijn zelfs bij deze voorwerpen van dagelijksch gebruik zeer moeilijk te bevre-

Foto O'to Behrens

TUNESISCHE POTTENBAKKER AAN HET DRAAIEN OP ZIJN SCHIJF

Foto Leo Hansen

EEN FÆRØSCHE VOLKSDANS

Foto Otto Behrens

HUT, OPGEBOUWD UIT GEBROKEN POTTEN

digen en nemen nog lang niet alles wat hun wordt geboden.

Terwijl de vrouw daarbij ook nog de kinderen heeft te verzorgen — en er zijn er niet weinig bij de Tuneziërs — en verder de zorg heeft voor het veevoeder, moet zij tevens het ruwe materiaal voor de pottenbakkerij leveren. Dit is, zooals gezegd, de ruwe klei, een verweeringsproduct van het veldspaat, dat uit kiezelzure klei (aluminiumsilicaat) bestaat. Zij wordt uit den grond gegraven, door middel van lastdieren naar de dorpen en pottenbakkerijen gebracht, gezeefd en van verdere bestanddeelen gezuiverd. Te dien einde schudt men de brokken aarde in groote trommels om de klei los te maken. Deze laatste wordt dan eenige malen gezeefd en in groote waterbekkens geschud, opdat zij zich afzet. Na een bepaalden tijd haalt men dan de neergeslagen massa's klei uit het bekken en begint aan het moeizame kneedwerk, opdat de klei vrij van korrels wordt en volkomen geschikt om zich te laten vormen. Maar eerst moet die doorkneede massa nog een tijd lang liggen, tot zij de goede stevigheid heeft verkregen. Is dit alles klaar — men bedenke hoe buitengewoon moeilijk de toebereiding is, bij ieder gebrek aan machines en welke mate van lichaamskracht van de menschen vereischt wordt, die geheel op het werk van hun handen zijn aangewezen — dan wordt de massa die is blijven liggen nog eens zorgvuldig, steeds weer en weer gekneet en tenslotte op de draaiende schijf tot vorm gebracht. Met een voetrad regelt de pottenbakker de snelheid van de schijf en met de handen geeft hij de kleimassa de gewenschte, vaak zeer kunstig uitgebeelde, vorm. Is de vorm geschapen, dan begint het brandproces in een door houtvuur verwarmden oven. Ook de oven zelf wordt meestal uit oude gebroken potten opgesteld, vooral in streken waar het verkrijgen van steenen moeilijkheden geeft. Dikwijls worden de potten een meter hoog gedraaid; die dienen dan voor het bewaren van de waardevolle olijfolie. Ook bevindt zich onder de Arabieren wel een enkele begaafde kunstenaar, die de vazen fraai beschildert, om ze dan aan de handelskaravanen af te leveren, welke ze aan de havenplaatsen weer aan exporteurs verkoopen. Waar de pottenbakkers niet in het bezit zijn van steenen en dakpannen, worden de grondmuren van de met stroo bedekte hutten dikwijls uit gebroken potten en vazen opgebouwd, hetgeen een zonderlingen indruk maakt, wanneer men als vreemdeling in deze streken komt. Het eigenaardigste is echter het graf van een Tunezischen pottenbakker. Scherven en een pot met een witte vaan geven zijn laatste rustplaats aan.

OTTO BEHRENS

DE HEKS VAN HET OERD

(EEN AMELANDER LEGENDE)

BIJ Nes, het vriendelijke hoofddorp van het eiland Ameland, ligt het gehucht Buren. Van hier voert de weg in oostelijke richting naar den uithoek: de zogenaamde „Pinke- of Oerderduinen” in de wandeling „Het Oerd” geheeten. Langs de zeezijde strekken zich de uitgestrekte zandplaten uit naast het breede strand, „de Hon” genoemd: een dorado voor duizenden zwem- en waadvogels, die in het omliggend gebied hun broedplaatsen hebben. Deze Oerder duinen nu zijn van zeer grillige en fantastische formatie en vormen ongetwijfeld een der schoonste duincomplexen van onze Noordzee-kust. Volop kan men op de woeste, hooge toppen genieten van een schilderachtig uitzicht over het prachtige eiland en het immer wisselende zeevlak. Door het zogenaamde „Pinkegat”, een der stroomen tusschen Ameland en het naburige Schiermonnikoog, stuwt de Noordzee haar wateren naar de Wadden. Even boven het zeevlak blinkt de groote Engelsmans-plaat, één der gevaarlijke zandbanken langs de noordelijke „ijzeren kust”, waarop in den loop der eeuwen heel wat scheepsrampen plaats vonden. Bij stormweer kan het hier dan ook geweldig

spoken. Dan komen de hooge, witgekuifde golven aanbulderen uit het Noorden en beuken de woeste baren op het Oerd, dat steeds grilliger vorm aanneemt. Niet te verwonderen, dat in vroegeren, bijgeloovigen tijd, zich spookgeschiedenissen weefden om deze romantische omgeving. En zoo is dan ook omtrent het Oerder-duin een legende ontstaan, welke ik u thans ga vertellen. . . . Omstreeks den aanvang der 18e eeuw stond in dit eenzame, woeste oord een bouwvallige hut. In de omgeving ruischten de sombere zeedennen en een groote, oude vlierstruik spreidde heur loover over de eenzame woning, welke tot verblijf strekte aan een vreemdsoortige oude vrouw met groote, sombere oogen en verweerde gelaatstrekken. Slechts enkelen hadden haar gezien, maar meestal vluchtten de eilandbewoners spoedig weg voor de vreemde tooverheks met heur fladderende haren, wier onheilspellende blik ieder, die haar aanschouwde, een huivering door de leden joeg. Gewoonlijk lag het Oerd dan ook eenzaam en verlaten; men vermeed liefst deze gevaarlijke plek. Alleen de zeevogels, waaronder groote, grijsgetinte stormmeeuwen, vlogen krijshend over de bouwvallige woning,

waar Liebmoei woonde, zooals de duinheks in de wandeling werd genoemd. Een enkele zwarte en bonte kraai of een roofvogel, die den beboschten duinrand afzochten naar buit, brach-

Foto Otto Behrens

HET BESCHILDEREN VAN EEN POT VOOR HET BEWAREN VAN OLIJFOLIE

Foto Otto Behrens

EEN VOORRAAD WATERKRUIKEN

ten in dit grillige, romantische oord eenig vertier. In stikdonkere, stille avonden werd het griezelig om de blinkende toppen der duinen. Dan dansten er geheimzinnige lichtjes in de valleien tusschen de zandhoogten. Maar wee, als de storm ontketende. Dan bulderde het in de zeedenen en stooft het duinzand over de laagten. Dan gierde de wind om de eenzame hut en de stormvogels krijschten ontstellend. Niet te verwonderen, dat de Amelanders vreeskoesterden voor het Oerd met zijn vreemdsoortige bewoonster: de geheimzinnige heks, van wie niemand wist, vanwaar zij was gekomen. Slechts de strandjutters, die na stormvloeden het strand en de duinkanten afzochten, of er wellicht ook iets van hun gading was aangespoeld, wisten eenige nadere bijzonderheden van het „zeewijf” te vertellen. Sommigen beweerden, dat ze een schipbreukeling was, die uit de planken van het gestrande schip in de vallei der Oerderduinen haar hut had opgeslagen; doch niemand wist met zekerheid haar afkomst. Over één ding was men het echter eens: de vrouw moest het lugubere bedrijf van strandroofster uitoefenen, want nimmer kwam ze naar één der dorpen op het eiland, om inkoop te doen. De zee en alles, wat aanspoelde aan het breede strand moest haar genoegzaam opleveren voor levensonderhoud. In de bouwvallige, armoedige hut van Liebmoei bevond zich een zoogenaamde „potstal”, waar een mager koebeest verblijf hield, waarvoor ze in zomertijd gras en kruiden verzamelde in de omliggende duinpannen. Wanneer echter de herfst kwam en de Noordwester storm opstak, was de heks in haar element. Dan . . . als in stikdonkeren avond de wind gierde en bulderde en de huizenhooge golven uit de Noordzee kwamen aanstormen op het Oerd, haalde Liebmoei de magere zwart-bonte koe van den potstal. Vervolgens haalde ze uit een donkere kast een oude lantaarn met doorschijnende wanden en bond deze stevig met een touw aan de horens van het dier vast. Met een krachtig krijsch-geroep joeg ze nu de zwart-bonte het duin op, tegen den loeienden stormwind in. Wee den armen zeeman, die door den woesten storm reeds uit de koers geslagen, dit op- en neergaande dwaallicht op de duinen, als een veilig baken beschouwde, dat den weg wees naar veilige haven. Onherroepelijk werd zijn vaartuig te pletter geslagen op de zandbanken die zich voor de kust uitstrekten. En juist hierop was het lugubere bedrijf der strandheks gericht. Niet zoodra lichtte de morgen, of grijnzend liep de vrouw naar den zee-kant, waar wrakhout en aangespoelde levensmiddelen werden verzameld of aangespoelde lijken van hun sieraden werden beroofd. Zoo oefende Liebmoei reeds jaren aan ’t grillige Oerderduin het wreede bedrijf van strandroofster uit. ’t Is November. Onheilspellend dreigt de lucht en grauwe wolk-

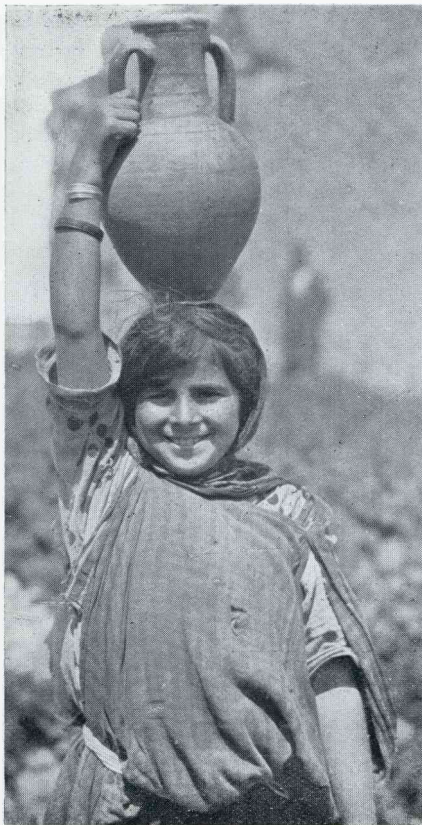

Foto Otto Behrens

MEISJE MET HET BELANGRIJKSTE STUK HUISRAAD

gevaarten vliegen langs het zwerk. Steeds heviger steekt de Noordwester op, die tegen den avond een orkaan gelijk wordt. Oorverdovend buldert de wind om het Oerd en jaagt het stuifzand van de blanke toppen naar de duinvalleien. Huizenhoog komen de witgehuifde golven uit de Noordzee aansteigeren en beuken den voet der breede duinen, in welker luwte veilig de hut staat van het oude zeewijf. Als de avond daalt en donkere schaduwen zich weven om de duintoppen, treedt Liebmoei uit de hut naar buiten. Vreeselijk is haar woeste blik; wild fladderen de grijze haren om het verweerde gelaat met zijn bittere trekken. Even later gaat ze naar binnen en begeeft ze zich naar den scheefgezakten potstal, waar ze de zwartbonte koe haalt om deze de ouderwetsche brandende lantaarn aan de horens te binden. Met krijschende stem en striemende slagen van het span-touw jaagt ze het koebeest in den vreeslijken storm het duin op. Ook de heks klimt moeizaam naar boven en recht heur woesten blik naar de zee. ’t Stuifzand jaagt om het hoofd en beneemt haar het uitzicht. Toch klimt ze verder, steeds hooger, tot ze eindelijk den hoogsten top heeft bereikt. Dan wringt ze de knokige handen, heft haar armen in de lucht en zingt vreemdsoortige liederen tot de zee. Soms worden de stormvlagen te hevig en hurkt ze neer achter een duinkam. Dan komt ze weer te voor-

schijn en als even de maan om het hoekje van een donkere wolk gluurt, spiedt haar scherp oog ver in zee. Onderwijl toeft het zwartbonte koebeest in de duinen. Onheilspellend flikkert de brandende lantaarn. Zoo nu en dan jaagt ze met krijschende stem het magere dier hooger de duinen op. Eensklaps stoot ze een vreeslijken juichkreet uit . . . Daar nadert met bliksemsnelle vaart een vaartuig, koers zettend op het valsche seinlicht in de duinen. Als een steigere-nd ros komt het schip over de hooge golven met fladderende zeilen aanrennen. In het maanlicht onderscheidt ze duidelijk, dat het een brik is. In ’t vooruitzicht op rijken buit heft ze andermaal haar magere armen in de lucht en zingt de heilbrengende golven haar vreemden zang tegemoet. Enkele oogenblikken later gaat de maan schuil achter een pikzwarten wolkenrand. Dan . . . een doffe stoot! Boven het stormgeloei uit meent ze het vreeselijk geroep van menschen in doodsangst te hooren. Een duivelsche lach schatert ze uit . . . en als even later de maansikkel weer het zeevlak verlicht, ziet ze duidelijk de brik op de zandbank zitten. Het drama is voltooid. Zegevierend, het gezicht vertrokken in een duivelschen glimlach, rent ze de duinen op en af, haalt haar koebeest op, dat ze stalt in de hut. Den volgenden morgen, als de zon de Oosterkim kleurt, is de orkaan uitgewoed. Even later treedt Liebmoei uit de hut en gaat de roofster naar ’t strand om den buit te bergen. Zie, daar dwaalt de heks eenzaam langs ’t breede strand, nu de eb is ingetreden. Zoo nu en dan bukt ze zich; enkele kleine kistjes van waarde neemt ze op en brengt ze naar ’t Oerd, waar ze haar schatten begraaft. En — nadat ze de plaats van een eenvoudig merkteken heeft voorzien, trekt ze verder het strand langs. Kijk . . . daar ligt een zee-man, nog half in de golven . . . één der schipbreukelingen van het gestrande vaartuig. Liebmoei bukt zich en trekt het lijk op het strand om de kleeding na te zoeken. Wellicht zal ze geld of voorwerpen van waarde vinden. Als de heks den armen doode keert om de vingers van de gouden ringen te berooven, slaakt ze eensklaps een vreeslijken gil. Dan heft het zeewijf zich op en met opgeheven armen en saamgeknepen vuisten kermt ze: „O, Sjoerd! O, Sjoerd! . . . mijn arme jongen!” Liebmoei heeft haar eenigen zoon herkend, die jaren geleden heimelijk als zeeman zijn moeder verliet. Dan rent ze naar huis, haalt een spade, graaft in het natte zeezand een kuil, waarin ze haar dierbaren doode voorzichtig neerlegt. Andermaal barst ze in hevig snikken uit. Dan scheurt ze zich in wanhoop de kleeren van het lijf. Met losvliegende haren langs het verwrongen gelaat vliegt de duinheks naar ’t strand en stort zich in zee onder den uitroep: „Erbarming, Sjoerd, mijn jongen . . . erbarming!” Sedert

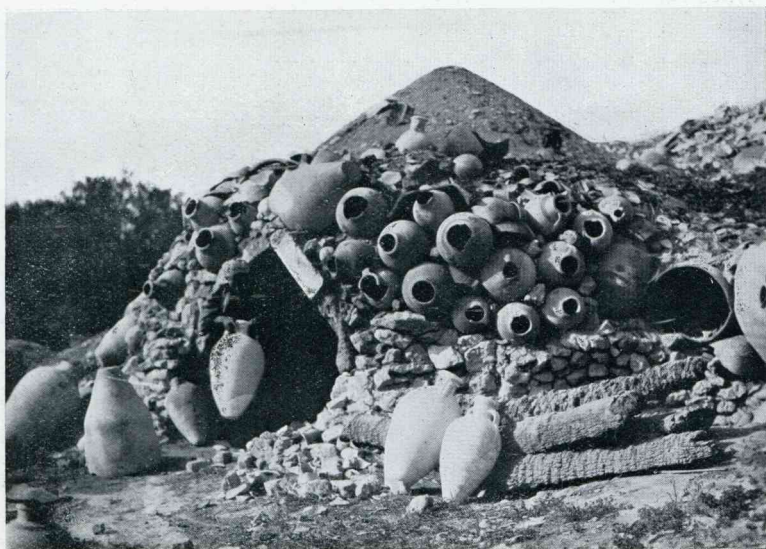

Foto Otto Behrens

OVEN, GEBOUWD UIT GEBROKEN VAZEN EN POTTEN

stond de oude hut met het koebeest verlaten. Jaren gingen heen, tot eindelijk de bouwval instortte. Maar de oude, gehavende vlierboom bleef staan, en de Amelander jeugd, die in lateren tijd rijtoeren naar 't Oerd maakte, nam, der gewoonte getrouw, een takje mee van den vlierboom als een herinnering aan de Heks van het Oerd. U. G. DORHOUT

CUARNAVACA

CUARNAVACA of Cuernavaca ligt 125 K.M. zuidelijk van de stad Mexico. Het is een mooie tocht van de hoofdstad uit naar hier. Gedurig stijgt de spoorlijn, tot we ons op een hoogte van 3000 M. bevinden. Een prachtig vergezicht krijgen we te genieten over het dal rondom de hoofdstad, heel ver in de diepte. ☼ Het plaatsje zelf is al heel oud. Cortez had er een paleis. Een der kerken draagt nog het jaartal 1529 en haar klok was een geschenk van Karel V aan den grooten conquistador, die Amerika voor hem ontsloot. Welk een geweldige overvloed van kerken! We zijn daaraan bij ons zwerven door deze streken reeds gewend geraakt, doch hier in Cuernavaca is het, of hun aantal nog grooter is dan elders. Ons interesseeren de heiligen-beelden, die beschilderd zijn en echte kleren dragen. Maar alles torscht hier het stempel van eerwaardigheid en oudheid. En de kloosters, die ge hier vindt, omgeven door de groote klooster-tuinen! De gebouwen zijn haast alle opgetrokken in dien rijken kolonialen stijl, die zooveel gelegenheid liet tot kwistige ver-

siering, en die zoo mooi in het landschap past. Maar het aantrekkelijkste plekje van Cuernavaca vind ik toch dien melancholie-doorhuiverden Borda-tuin, een klein, aardsch paradijsje, waaruit de bewoners verdreven zijn. Een Franschman, arm naar Mexico gekomen, don José de la Borda, stichtte in 1762 dezen tuin met de millioenen, die hij in de mijnen verdiend had. En nu, als op een plaatje, droomen daar nog de marmeren waterbekkens, fonteinen, omzoomd door marmeren randen. De paden en lanen zijn bevloerd met marmeren tegels, rood en wit hier, wit en zwart daar, waarop bloedend rood een enkel wingerdbladdertje te sterven ligt. Doodstil is het in den hof. Zwaarbeladen manga-boomen buigen hun takken naar de aarde. De bodem is overdekt met de oranje vruchten en het lijkt wel, of niemand ze komt inzamelen. Tegen den einder teekenen zich de blauwe bergen af. ☼ Sierlijke koepels, terrassen, marmeren trappen, alles draagt het kenmerk van triest verval. Een onzegbare melancholie bekruipt u. Gezeten op den rand van een der fonteinen blikte ge naar uw spiegelbeeld en peinst over de vergankelijkheid van alle aardsche dingen. Hier toefde ook korten tijd de ongelukkige keizerin Carlotta, de gemalin van keizer Maximiliaan van Mexico. Ze zal er weinig levensvreugde gevonden hebben, de zwaar

beproefde vrouw. Angstwekkende . . . doodelijke stilte . . . In den grooten marmeren vijver drijven droefgeestig een paar langzame zwanen. Gebroken en vervallen, al deze pracht. En even knijpt ons de keel dicht. M. V.

De schrik der zee-holen

DOOR CHARLES G. D. ROBERTS

7)

HIJ stond op het punt den tegenstand op te geven, zich tusschen de grijpende armen te werpen en zijn groot mes tot het heft in die dolmakende oogen te steken. De gedachte dat hij ze van uitdrukking zou doen veranderen, schonk hem al voldoening. En dan — welnu — dan mocht gebeuren wat wou! ☼ Doch voor hij dit wanhopige plan kon ten uitvoer brengen, gebeurde er inderdaad iets. Jan bespeurde een plotselinge

duisternis boven zijn hoofd. Ook het monster bemerkte het blijkbaar, want plotseling werden al de wringende afgrijseligheden teruggetrokken en bleef Jan uitgeput, maar vrij, in de deurpost leunend staan. Even later daalde een groot zwart lichaam rechtstandig op den vleeschberg, die de rug van het monster was, neer en werd Jan door een watermassa achteruit de hut in gestuwd. ☼ Daar de elektrische lamp was uitgegaan toen het glas was gebroken, kon Jan slechts vaag den reuzenstrijd zien, die zich nu voor zijn oogen afspeelde. Hij was zoo opgewonden, dat hij zijn eigen gevaar vergat. Dat gevaar was tweeledig en bestond hierin dat een der beide strijdende mon-

KLOOSTERHOF IN CUARNAVACA

sters de hut zou verpletteren of dat het de lichtbuis en het reddingstouw onbruikbaar zou maken. In ieder dier gevallen zou er aan Jan's leven een spoedig einde komen; maar in vergelijking met den walgelijken dood waaraan hij op het meest kritieke moment zoo wonderbaarlijk ontsnapt was, leek hem zoo een einde niet zoo heel erg. Hij werd geheel in beslag genomen door den strijd lust van zijn wreken den redder. ☼ Daar hij volleerd was in diep-zee kennis, wist hij wat de zwarte furie was die op de inktvisch was neergedaald. Het was een „Killer“-walvisch, de geweldigste en ontoombaarste vechtersbaas van alle zeebewoners. Jan zag hoe zijn wijdgeopende kaken drie dikke vangarmen vlak bij den kop doorsneden. De andere kronkelden naar boven en zogen zich aan hem vast, maar door de kracht zijner onweerstaanbare spieren scheurde hun weefsel uiteen als gebroken kabeltouwen. Groote stukken vleesch van het monster werden afgebeten en opzij geworpen. Toen kreeg de „Killer“ den inktvisch te pakken in een greep die den kop en de wortels der vangarmen omvatte en schudde hij zijn prooi zoals een bulldog een vet schaap zou doen. De vangarmen vielen slap neer. Jan zag dat de strijd beëindigd was en dat het voor hem hoog tijd werd uit deze al te levendige

omgeving weg te komen. Hij rukte hard aan het touw en werd omhoog gehaald zonder de aandacht van zijn gevaarlijken bevrijder te trekken. Toen kapitein Jerry hem over de verschansing trok, viel hij bewusteloos neer. ☼ Toen Jan weer bij kwam, lag hij in zijn kooi op de Sarawak. Hij was overweldigd geweest door volkomen lichamelijke en geestelijke uitputting. Zijn bezwijming was overgegaan in een zwaren slaap en toen hij ontwaakte sprong hij met schrik omhoog. Kapitein Jerry zat bij hem, bijna barstend van bedwongen nieuwsgierigheid; en de Schotsche machinist stond bij de kooi. ☼ „Wel, kameraad, je hebt ten volle woord gehouden!” zei kapitein Jerry langzaam. „Het is wat we gezocht hebben, dat staat vast. Maar het kwam ons zoo voor, dat je daar beneden 't een en ander hebt meegemaakt. Wat was er?” ☼ „Het was de hell!” antwoordde Jan huiverend. Toen greep hij kapitein Jerry's hand, betastte ze alsof hij zich er van wilde overtuigen, dat ze echt was, of alsof hij behoefte gevoelde weer den greep van een menscheijk wezen te voelen om hem tot bezinning te brengen. ☼ „Bah!” riep hij uit, terwijl hij uit de kooi stapte. „Laat mij weer het zonlicht zien! Laat mij de lucht weer zien! Straks zal ik je wel alles vertellen, Jerry. Maar wacht even! Zaten al de pakjes nog goed om mijn middel?” ☼

„Maar dat wel!” antwoordde kapitein Jerry. „Er zaten er zes aan je vastgebonden. En ze zijn zeker wel de drie honderd vijftig duizend waard; geloof dat maar!” ☼ „Zoo, laten we dan hier vandaan gaan zoodra we stoom op hebben!” zei Jan. „Er is nog meer daar beneden te halen, denk ik — nog een massa. Maar ik zou er niet weer in neerdalen of een ander er in laten zakken

voor al de miljoenen waar we ooit van gehoord hebben. Mr. Mc. Wha, hoe gauw kunnen we op weg zijn?” ☼ „In zoo wat tien minuten”, antwoordde de Schot. ☼ „All right!” Als we uit die vervloekte baai zijn en „de Kameel” daar ginds zijn gepasseerd, zal ik jelui vertellen hoe het er daar beneden onder dat glanzende groen uitziet”.

DE APPELBOOM

(Vervolg en slot van bladz. III)

OCH! het water stond niet meer dan anderhalven voet hoog. Maar ik zeg u één ding: dat is een spookweide; ik wist het en zij wist 't; en niemand kan mij zeggen, dat 't niet zoo is. Ik vertelde ze wat ze tegen me gezegd had over het begraven worden onder den appelboom. Maar ik geloof dat dit juist kwaad gedaan heeft — dat dit het deed voorkomen alsof ze het willens en wetens had gedaan; en daarom hebben ze haar hier begraven. De dominee dien we toen hadden was erg rechtzinnig”. Weer streek de oude man met zijn hand over het gras. „Het is ongelooflijk” besloot hij langzaam „wat 'n meisje uit liefde kan doen. Zij had een liefhebbend hart; ik denk dat het gebroken was. Maar wij wisten nooit iets met zekerheid”. Hij keek op, alsof hij instemming verwachtte met zijn verhaal, maar Ashurst was langs hem geloopt alsof hij niet bestond. Op den top van den heuvel, nog verder dan waar hij de

lunch had klaar gezet, verweg, waar niemand hem kon zien, wierp hij zich met het gezicht in het gras. Zoo was zijn deugzaamheid beloond en had de Cypersche godin der liefde zich gewroken! En voor zijn oogen, verduisterd door tranen, rees het beeld op van Megan met het takje appelbloesem in haar donker, nat haar. „Wat heb ik voor verkeerd gedaan?” dacht hij. „Wat heb ik eigenlijk gedaan?” Maar hij kon er geen antwoord op geven. De lente met de hartstocht die ze opwekt, haar bloemen en haar zang — de lente in zijn hart en dat van Megan! Was het slechts de Liefde, die een slachtoffer eischte! De Griek had dus gelijk — de woorden van Hippolytus waren ook heden ten dage nog waar!

Want gek is het hart der Liefde
En goud de glans harer vleugels;
En als zij zweeft door het luchtruim
Buigt alles zich voor haar betoovering.
Alle leven dat wild is en jong
In berg en golf en stroom
Al wat aan de aard' is ontsproten
Of leeft in den zonneglans;
Ja en de Menschheid. Over alles, o Cypersche,
Heerscht gij als almachtig Vorstinne!

De Griek had gelijk! Arme kleine Megan — neerdalend van den heuvel! Megan onder den ouden appelboom, uitkijkend en wachtend! Megan dood, nog schoon in haar sterven! . . . Een stem zei: „O, ben je daar! Kijk eens!” Ashurst stond op, nam de schets aan, die zijn vrouw hem toereikte en keek er lang in stilte naar. „Is de voorgrond goed, Frank?” „Ja wel”. „Maar er ontbreekt iets aan, niet-

Foto C. J. Steenbergh

DAMRAK BIJ MISTIG WEER

waar?” Ashurst knikte. Wat er aan ontbrak? De Appelboom, de zang en het goud! En ernstig drukte hij zijn lippen op het voorhoofd zijner vrouw. Het was vandaag zijn zilveren-bruiloftsdag.

Slimmerds onder de vogels

Als het gaat om voedsel of drinkwater geven, gelijk vele dieren, ook de meeste vogels blijken van vernuft. Aan het vogelvoederplankje, buiten voor ons venster, hangen des winters risten aan een touwtje geregen olienootjes. 't Is zoo'n aardig gezicht om de meezen daaraan al pikkend en smullend te zien bengelen als volleerde acrobaten! Er zijn echter koolmeezen, welke net als de putters doen, met grijsnavel en klauwhandjes het touwtje naar zich toe halen en dit vasthouden tot al hamerend en pikkend de begeerde noot bereikt is en met bekjesvol wordt genoten. Zoo doet dan de slimme koolmees zijn maaltijd zittend af op ons voerplankje. B.

Aphorismen

Het is een teeken van onevenwichtigheid, als alle omstandigheden invloed op ons uitoefenen.

Er zijn soorten van eenzaamheid, die van het genie en die van den gedwarsboomden heerscher, de eerste begrijpt het ontstaan ervan en berust, de tweede wil niets begrijpen en verwoest veel.

M. W. B.